

fiji knjiga, u kojem sam nastojao dati povijesni pregled razvoja hrvatske bibliografije od njezinih početaka do naših dana.

Na adekvatan su način uređivani i ostali svesci. Do sada je objavljeno 13 svezaka s ukupno 36.125 glavnih bibliografskih jedinica, 15.635 sporednih jedinica i 24.193 predmetne oznake knjiga tiskanih na gotovo četrdeset jezika i sedam pisama.

Predviđeno je da će Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835—1940. obuhvatiti oko 24 sveska. U posljednjim knjigama naći će se pregled numeriranih i nenumeriranih nizova publikacija, kumulativna kazala, razne dopune i dodaci. Završni će svezak obuhvatiti u jednom abecednom slijedu cjelovito predmetno kazalo iz svih svezaka. Bibliografija hrvatskih knjiga tiskanih do 1835. godine objavit će se naknadno.

Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835—1940. jedan je od najznačajnijih projekata Nacionalne i sveučilišne biblioteke u Zagrebu i doprinos cjelokupnoj hrvatskoj kulturi. Kao veći dio zamišljene potpune retrospektivne bibliografije od početka hrvatske pismenosti do novijih vremena prikazuje cjelokupno stvaralaštvo na kutlurnom, društvenom, ekonomskom, političkom i znanstvenom polju Hrvatske i Hrvata u drugim sredinama u razdoblju od stotinjak godina. Sadrži podatke o brojnim djelima stvaralaca svih naroda i narodnosti koji su živjeli i radili na našem prostoru.

Bibliografija je odraz i svjedok vremena, knjiga sjećanja jedne kulture, njezina cjelokupnog razvoja i svakolikih postignuća. Ona je i putokaz svakomu u iznalaženju posebnosti našega života. Već samim listanjem njenih stranica otvorit će nam se vrata minule prošlosti hrvatske kulture i znanosti, te će sigurno potaći nekoga da ju prouči, vrednuje i učini ponovno dostupnom. Bibliografske jedinice raznih kapitalnih djela, enciklopedija, rječnika i djela klasika izmjenjuju se s jedinicama »suhoparne građe«, s raznim izvještajima (posebno škola) obogaćenim brojnim kulturnim, stručnim i znanstvenim priložima iz pera kroničara, povjesničara, pa i znanstvenih radnika sa svih područja ondašnjeg interesa, karakterističnih za mišljenje i osjećanje suvremenika, za njihovu tradiciju ili vlastita istraživanja, koji često pružaju zaokružena znanja o mnogim pitanjima našega i stranoga života.

Godine 1986. Nacionalnoj i sveučilišnoj biblioteci dodijeljena je Nagrada grada Zagreba za projekt »Građa za hrvatsku retrospektivnu bibliografiju knjiga 1835—1940«, što predstavlja izuzetno društveno priznanje.

S objavljivanjem hrvatske bibliografije približavamo se ostvarenju velikog zadatka svakog kulturnog naroda.

POGLED U NOVE KNJIGE

Drago Šimundža

1. FRANJEVAČKA VISOKA BOGOSLOVIJA U MAKARSKOJ

250. obljetnica osnivanja i rada 1736.—1986. Izd. Bogoslovna biblioteka, Makarska, 1989.

Prije tri godine, 20. svibnja 1987. Franjevačka visoka teologija u Makarskoj proslavila je svoju 250. obljetnicu. Oko 400 uzvanika sudjelovalo je na svečanoj akademiji, misi zahvalnicij i za zajedničkim stolom. Izmijenile su se brojne čestitke, pozdravi, zahvale i želje. Dvije godine poslije toga, u jesen

prošle godine, pojavila se i spomen-knjiga makarske bogoslovije, u povodu jubileja. Franjevačka bogoslovija u Makarskoj dobila je s njom svoju sustavnu monografiju, prvorazredni dokument o svom postanku, povijesnom tijeku i djelovanju, na neumornom putu služenja vjeri i znanosti, Crkvi i narodu.

Urednici — Jure Brkan i Hrvatinić Gabrijel Jurišić — uspješno su obavili svoj zadatak, a njihovi suradnici u svojim obradama znalački probrali važnije momente i dokumente, lučeći bitno od nebitnog, tako da su u ovom izdanju, istina, više mozaično nego diskursivno, predstavili tokove rada i života, podatke, likove, djela i uspjehe; prezentirani su ne samo važniji momenti nego je u određenoj mjeri dana cjelokupna uloga i povijesna stvarnost ove ugledne visokoškolske crkvene ustanove.

Prvi dio je posvećen jubilarnoj proslavi. Pod riječju »Bogoslovijo, sretno« sabrano je jubilarno slavlje: pozdravi i čestitke. Drugi dio je povijesnog karaktera. Karlo Jurišić informira o makarskom samostanu, a Jure Brkan o školi. U trećem odjeljku Josip Ante Soldo obavještava o samostanskom arhivu, a Vicko Kapitanović o knjižnici, dok Stjepan Čovo, u nastavku, piše o Skotističkoj komisiji, a Pavao Melada o Papinskoj međunarodnoj marijanskoj akademiji. (Sve je to povezano s makarskom teologijom, jer su glavni nosioci Komisije i Akademije, posebno fra Karlo Balić, bili članovi Provincije presvetog Otkupitelja i Bogoslovije.) U istom poglavlju Stjepan Čovo i Jure Radić prikazuju neke vidove mariološkog učenja makarskih profesora fra Petra Grabića i fra Leonarda Bajića, a Marko Babić nas upoznaje s prirodnoznanstvenim institutom »Planine i more« i s Malakološkim muzejom, koji rade u sklopu samostana, u suradnji s Bogoslovijom. O odgojnom radu u Bogosloviji kroz njezinu povijest obavještava Jure Šimunović, a o djelovanju zbora »Milovan« Marko Mrše.

Novo poglavlje posvećeno je povijesnom pregledu rada i života u Teologiji, profesorima i studentima. Nekoliko suradnika informira o važnijim likovima i temama: o sluzi Božjem fra Anti Antiću (S. Anić Milić), o fra Karlu Baliću (H. G. Jurišić), o teologijskim profesorima s kratkim podacima (više autora), o spisateljskoj i izdavačkoj djelatnosti članova Bogoslovije (H. G. Jurišić), o popisu studenata prema arhivskim podacima (V. Kapitanović), o svetačkim likovima odgojitelja, profesora i studenata (H. G. Jurišić), o časnoj braći, članovima samostanske obitelji i časnim sestrama koje su radile i rade u samostanskoj zajednici. Na kraju su uz druge podatke dodani potrebni indeksi i sažeci glavnih priloga na različitim stranim jezicima.

Posebnu vrijednost ovog izdanja čine dokumentarne ilustracije: knjiga, likova, simbola i dokumenata (urednik A. B. Periša). Prateći povijesne podatke i mozaično tkivo monografije, izvršene ilustracije izravno pridonose upoznavanju života i rada u Bogosloviji; govore o njezinu značenju i važnosti. Ukratko, cjelokupno gradivo dovoljno snažno ocrta glavne momente i daje sustavan uvid u rad i život ove naše visokoškolske crkvene ustanove. Preporučujemo.

2. MIJO ŠKVORC: JERUZALEM ILI ANTIOHIJA? Isusova Crkva na svom gotovo dvotisućljetnom hodu. Izd. Filozofsko-teološki institut D. I., Zagreb, 1988.

Biskup Mijo Škvorc, profesor, pastoralac, umjetnik i mislilac, u svojim je raspravama reljefno gradio cjelinu. Privlačili su ga različiti momenti i elementi; polivalentnost je njegovo forte. Sinteza mu je sezala na razna područja, kako bi što cjelovitije odrazila zbilju. Posebno je to došlo do izražaja u njegovim najznačajnijim knjigama: *Vjera i nevjera* (1982) i u ovoj posljednjoj napisanoj i izdanoj nešto prije njegove smrti, *Jeruzalem ili Antiohija?* U njima se, u svakoj prema njezinu određenju i vrsti, susreću, miješaju i superponiraju različite razine, teme i aspekti, tako da se više doimlju enciklopedijski nego predmetno, snažnije su u mislima i sintetičkim krojkijima nego u predmetnoj obradi i analizi. I sami naslovi, smišljeno, upućuju na to.

Jeruzalem ili Antiohija? — pomalo enigmatski zvuči. I makar povjesničari Crkve i bogoslovlja, odnosno teolozi, mogu olako shvatiti o čemu je riječ, ovako postavljen naslov više je simboličan nego stvaran. Jer, nisu u pitanju jedan ili drugi grad, nego povijesni hod kršćanstva, Crkve, sa svim njezinim razvojem, rastom, ulogom, značenjem i utjecajem, u povijesti, društvu, čovjeku i svijetu. Riječ je, pojednostavljeno rečeno, o *zakonu i slobodi* koji se kao stara dilema i evanđeoska poruka stalno nameću i neprestano susreću u životnoj zbilji, sileći Crkvu da se uvijek nanovo prema njima izvorno postavlja te ih načelno rješava. Teolozi znadu da se sam upit ili, bolje, aluzija odnosi na prvu crkvenu zajednicu i njezine dileme, posebno na odnose između židovskih kršćana i kršćana iz helenističkog svijeta, na Jeruzalem i Antiohiju. Autor ipak širi vidike, prenoseći simbolično staru dilemu na nova vremena i različite oblike rada.

Sklon svom viđenju, Škvorc se ne zaustavlja na raspravama i analizama, još manje na samoj povijesti i povijesnosti. On se usredotočuje na cjelini i cjelovitosti, na sintezi. Ali, što je vrlo značajno, ne razmišlja samo *sintetički*, nego istodobno *problemški*. Zaokupljaju ga stoga različita polazišta, pitanja i aspekti; asocijativno ih promatra iz više rakursa. Na srcu su mu autentičnost i povijesnost: misao, teologija, kultura, umjetnost, liturgija, književnost, historijska zbivanja i sadašnja traženja; prošlost i budućnost jednako su zanimljive i neprestano prisutne u ovoj knjizi.

U 11 poglavlja, podijeljenih u veće ili manje podnaslove i odjeljke, Škvorc nastoji objediniti *ne toliko povijest koliko stvarnost Crkve* u njezinu milosnom i društvenom vidu, u smislu otajstva i vidljive zajednice u hodu, kroz različite službe njezina poziva i djelovanja, poruke i ostvarenja. Susrećemo se tako s teološkim pregledom crkvenog naučavanja i s praksom njezina rada, s realnošću življenja; s Crkvom u sebi i u svijetu, sa staležima i zbivanjima u njoj, s njezinim postupcima prema drugim religijama, zatim s njezinim odnosima prema društvenim sustavima, idejama i ideologijama, svijesti i kulturama, umjetnosti, misli, filozofiji, znanosti, različitim shvaćanjima i književnim postignućima; konačno s apostolatom Crkve i s povijesnim oblicima njezinih unutrašnjih i vanjskih napetosti, sukoba, izazova, nemira i dilema; sa svim što je Crkva značila i znači, što je gradila i gradi. Mnoštvo podataka i dobrih nadahnuća o različitim predmetima i kompleksnim pitanjima progovara iz ove mozaične, stilski i tematski vrlo raznolike studije.

Polihistor i majstor stila, Škvorc gradi na tri temeljne razine: povijesnoj, teološkoj i filozofskoj. U njih uklapa cjelovito građivo. Ne zanima ga toliko primarna danost, podaci kao takvi; radije se okreće višoj razini razmišljanja, studijskoj sintezi koja, nadilazeći stvarnosti i dileme, zrači istinom povijesti i poviješću istine, usmjerenjem i poticajem razumnog odnosa između, kako pojednostavljeno rekosmo, *zakona i milosti*, jučer, danas i sutra.

3. ŠPIRO MARASOVIĆ: UZVODNO. ULOMCI KATOLIČKOG DOZIVANJA. Izd. Veritas, Zagreb, 1988.

Dr. Špiro Marasović je odavno poznat našoj javnosti. Čest je suradnik i naše revije (*Crkve u svijetu*). No najčešće se javlja u Veritasu. Ima desetak godina stalno se tamo, iz broja u broj, suočava s licem i naličjem naše stvarnosti. Zanima ga crkvena i društvena sredina: duhovno, narodno, kulturološko, etičko i religiozno područje. Sa svojim izazovnim temama, kroz kritike, analize, psihološka zapažanja i humor izazovno se postavlja prema dnevnoj praksi i lažnoj hipokriziji. Kroz površinska zbivanja ponire u dubinsko tkivo aktualnih problema te paradoksalno ocrtava kontrapunkte naše svagdašnjice.

Ova knjiga je zapravo zbirka spomenutih priloga. U njoj se na mozaičan način zrcale stvarnosti i perspektive, zgušnjavaju se u riječi i misli, s jedne strane kao analiza i kritika konkretnog stanja, s druge kao smjer i poticaj kretanja prema novomu, u istini i samopotvrđivanju.

Autor je svojih stotinjak priloga podijelio u šest zaokruženih cjelina: *Novo vrijeme, Novi čovjek, Novi život, Novi duh, Novi narod, Novi obraz*. Na prvi

pogled vidimo kako dominira riječ »novi«. To je poticaj i napor uočavanja stvarnih vrednota, koje vode do »novog« čovjeka, točnije do »novih« odnosa i ponašanja. Jer, kakav je čovjek, takvo će biti vrijeme i društvo, Crkva i životna zbilja. Marasović je svjestan, da to ne ide lako. No zna da je riječ duhovna snaga, da jednom izrečena (i napisana) ne može ostati bez odaziva. Stoga se ne susteže i ne ustručava izgovoriti svoju poruku, često humoristički, izazovno, ali u biti autentično i dobrohotno, koja dubinski djeluje i u svojim refleksijama otvara nove horizonte, misao i praksu.

Sadržaji su svakodnevní, naoči obični; u svom su realizmu vrlo slični i istodobno aktualni. Život je to u svojoj svakodnevnicí transponiran u literarno tkivo, u lica i naličja koja se sučeljavaju u našim odnosima, shvaćanjima, načelima i nemirima. Posebno je uočljiv kritički pristup idejno-ideološkim zamagljivanjima, povijesnim zavaravanjima, duhovnoj hipokriziji i različitim »idolima«, kako je Francis Bacon davno nazvao naše vanjske i unutrašnje varke, emocije i privrženosti vlastitom sebeljublju i društvenim kumirima. Marasović otvara oči i širi horizonte; upućuje i upozorava; sili na razmišljanje i drugačija vrednovanja.

Stil je vrlo zanimljiv. Oštar i pikantan do patetičnosti, odiše nutarnjom čvrstinošću i tipičnim koloritom. U igri su različita sredstva i tonaliteti. Senzacija je atraktivna metoda i koheziona optika. Prati je unutrašnja napetost kratke naracije i dinamična konfliktnost misli i asocijacija, postavke i zaključaka, dotično međusobnih suprotnosti i realnih odnosa. Igra riječi i humoresknost, paradoksi i kontrapozicije, paralelizmi i kontrapunkti, lakonska jasnoća i sumnjiva dvosmislenost, oporba, kriza, kritika, negacija i poruka... — sve je to stalna konfiguracija reljefnih tema i problema s kojima nas autor suočava iz priloga u prilog.

Sam naslov, *Uzvodno*, upućuje na temeljnu nakanu knjige, na poziv kršćanima da uvijek iznova preporučaju sebe i svijet. Evo kako to autor u Uvodnoj riječi tumači: »Premda je kršćanstvo već dvije tisuće godina prisutno na svijetu i u svijetu... ipak, smjer svjetskog kretanja... ne predstavlja, bez daljnijega, onu 'vodu' kojoj bi se kršćanstvo smjelo tek tako prepustiti. Upravo suprotno: od nas se, ako želimo ostati sebi dosljedni a Bogu vjerni, najčešće traži da zaplovimo — uzvodno! Iz toga su se nastojali roditi i tekstovi sabrani u ovoj knjizi, pa joj odatle i naslov« (9).

Ukratko, Marasovićeva je knjiga doista zanimljiva i poučna: sadržaj joj je naš, domaći, svakodnevni; stil izazovan, sugestivan, dramski privlačan; cilj i nakana bitno su određeni vještom informacijom i formacijom čitatelja, poticanjem da mijenjamo prilike i vremena, a ne oni nas.

4. ANNALI DEL COLLEGIO UNGARO-ILLIRICO DI BOLOGNA 1553—1764. a cura di Gian Paolo Brizzi e Maria Luisa Accorsi. Ed. Clueb Bologna

Prošle godine, u 25. obljetnici međugradske povezanosti između Zagreba i Bologne, u Bologni je izišla za nas, za povijest našega školstva i duhovne baštine, vrlo značajna knjiga *Annali del Collegio Ungaro-Illirico di Bologna 1553—1764*. Riječ je o studioznom prikazu mađarsko-hrvatskog kolegija pri sveučilištu u Bologni, njegovu osnutku, povijesnim, društvenim, crkvenim i kulturnim prilikama koje su do njega dovele, o njegovoj namjeni, značenju i ulozi, te posebno, na temelju zavodske kronike, o radu i životu u samom Kolegiju, o rektorima i studentima, kao i o povijesnim, kulturnim, crkvenim i drugim važnijim zbivanjima onoga doba, posebno o našim i mađarskim prilikama, u razmaku od nešto više od dva stoljeća, od 1553. do 1764.

U vrijeme turskih osvajanja, hrvatski narod i hrvatska Crkva nisu bili u stanju osnivati svoja sveučilišta, kao što se to radilo u drugim dijelovima Evrope. Početak našeg visokoškolskog, nacionalnog sveučilišnog organiziranja počinje 1669. Do tada su naši studenti u skladu sa starom praksom, koju možemo pratiti od početka 13. stoljeća, obavezno odlazili na strana učilišta: Pariz, Beč, Padova, Rim, Bologna... Kako bi omogućila svojim gojencima redovito više školovanje, Crkva je, kad sama, kad u suradnji s društvenim

i državnim službama i institucijama, otvarala posebne zavode u velikim sveučilišnim središtima. Osnovan je tako Germanicum, odnosno Collegium Germanicum-Hungaricum u Rimu (1552), u kojemu su boravili i redovito studirali i naši hrvatski studenti. Posebno je za nas važan hrvatski kolegij, Collegium Illyricum u Loretu (1580) i Zavod sv. Jeronima u Rimu. Slično rimskom kolegiju, Germanicumu, nekako u isto doba, osnovan je mađarsko-hrvatski zavod i u Bologni (1553). Osnovao ga je Pavao Zondin, zagrebački kanonik i rozonski biskup. Otvoren je 1553, iako ga je, kako upućuje Patačić, njegov utemeljitelj planirao već 1537. godine. Ovaj je zavod bio pod pokroviteljstvom zagrebačkog kaptola te je najveći broj studenata iz sjeverne Hrvatske, posebno iz zagrebačke biskupije, završavao svoje studije u bolognskom kolegiju. Studij je bio posvećen crkvenom i civilnom pravu, teologiji, medicini i nekim drugim disciplinama. Kroza nj su prošli brojni poslanici naše duhovne, narodne, religiozne i civilizacijske misli: Drašković, Oršić, Patačići..., kulturni djelatnici crkvenog i društvenog značaja. Knjiga o kojoj je riječ posvećena je dakle bolognskom zavodu, njegovoj povijesti i važnosti. Njezini su priređivači Gian Paolo Brizzi i Maria Luisa Accorsi, sveučilišni profesori i priznati kulturni djelatnici. S najvećom akribijom nižu povijesne zapise, podatke i dokumente; s ljubavlju govore o Zavodu i s prijateljskim osjećajem prema hrvatskim i mađarskim studentima, rektorima i ulozima Zavoda. »Vivano li Croati!« (Živjeli Hrvati!) — navodi prof. Brizzi riječi iz onoga vremena (XIX).

Da bi se pokazala naklonost i prijateljstvo uvodnu je riječ napisao načelnik Bologne Renzo Imbeni. Odmah iza nje slijedi riječ rektora bolognskog sveučilišta Fabija Roversija Monacoa. Prof. Brizzi u svojim priložima izlaže značenje, povijesne okolnosti i važnost Zavoda u okviru sveučilišnih studija u Bologni. Za nas je posebno važna studija zagrebačkog profesora Damira Barbarića o značenju Zavoda u povijesti hrvatskoga naroda, poglavito u povijesti kulture. U nastavku je sličnu raspravu u vezi sa Zavodom i duhovnim gibanjima u Mađarskoj napisao Peter Sarközy, prof. rimskog sveučilišta »La Sapienza«.

Najvažniji je dio, kako smo napomenuli, arhivski materijal u vezi sa Zavodom. Tu su na prvom mjestu sami *Anali*, zavodska kronika i bilješke, zatim razna svjedočanstva, podaci i dokumenti iz zagrebačkih arhiva (Arhiv Hrvatske, Arhiv Prvostolnog kaptola), bolognskih i budimpeštanskih arhiva. Naši su bolognski *Anali* pisani na latinskom jeziku; pisali su ih najčešće naši ljudi, Hrvati: Dunić, Varaždinski, Ivančić, Otačić, Košutić, Domitrović, Vrbanović, Jaguštić, Pogledić, Filipčić, Otavčić, Augustić, Šimunić, Crnković..., rektori Zavoda, svećenici i, često, članovi zagrebačkog kaptola. Zato su rado u svojim Analima bilježili zbivanja, povijest i događaje u hrvatskim zemljama. Tako su njihovi zapisi autentični izvori onodobnih (ne)prilika u Hrvatskoj.

Priređivači su savjesno, kritički priredili tekstove Anala prema suvremenim kriterijima i dostignućima današnje znanosti. Uz tekstove priredili su također potrebna kazala, tako da je djelo u potpunosti stručno i znanstveno opremljeno.

Svjesni važnosti ovoga izdanja za povijest naše crkvene i nacionalne povijesti, posebno kulturnog, duhovnog razvoja, dok se s najvećim poštovanjem zahvaljujemo priređivačima, najusrdnije preporučujemo *Anale* našega bolognskog zavoda hrvatskoj javnosti, narodu, čitateljima, bibliotekama i ustanovama.

CRTICE I REFLEKSIJE

Josip Visković

Idem li kroz neprohodnu šumu, istražujem mogu li se namjeriti na neku kako-tako utabanu stazu. Tada krećem tom stazom i tako se probijam da dođem do cilja